

І. І. Бойко,
к. психол. наук,
доцент, завідувачка кафедри психології

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В СИСТЕМІ ПО

Фахівці і дослідники в галузі менеджменту роблять спроби комплексного аналізу проблеми професійної підготовки: їх увагу звернуто як на процес професійного навчання, а й на особистісні чинники, що визначають професійну ефективність. Тому розробка понятійного апарату, що дозволяє найбільш повно і точно описати і дослідити проблему, є пріоритетним завданням.

Серед сучасних вчених існує стійкий інтерес до проблеми класифікації професійної компетентності, досить різноманітною за своїми основними характеристиками. Перш за все, досліджуються окремі види професійної компетентності: аутопсихологічна (І. В. Єлшин, А. А. Деркач, А. П. Ситников, А. С. Гусева та ін.); психологоакмеологічна (В. Н. Маркін, І. Н. Дроздов); соціально-перцептивна компетентність в системі професійного спілкування (Н. Н. Єршова; соціально-психологічна (В. Г. Первутінській, Г. Е. Білицька, Л. І. Берестова); конфлікто-логічна (О. І. Денисов); інформаційно-технологічна (П.В. Беспалов), комунікативна компетентність (Л. А. Петровська та ін.). Е. В. Бондаревська і Е. Н. Юріна виділяють, крім ряду названих вище видів, ще наукову, професійно-педагогічну і психолого-педагогічну компетентність.

Складність вивчення поняття «професійна компетентність» обумовлена не тільки її структурою, але відмінністю **наукових підходів**. Так, І. В. Арановський будує своє розуміння компетентності на ситуаційному підході, включаючи в зміст професійної компетентності три аспекти: проблемно-практичний, смисловий, ціннісний. Т. Ісаєва пропонує підхід до оцінки професійної майстерності, заснований на визначенні його ключових професійних компетенцій і технології їх кількісної та якісної оцінки. У сучасній науці також виділився гіпотетичний підхід до теорії компетенцій. У літературі розглядається і індивідуальний підхід до вивчення компетенцій та професійної компетентності. У дослідженнях російських вчених до останнього часу переважав діяльнісний підхід до визначення природи компетентності; синергетичний підхід; диференційно-психологічний підхід як інтегральну професійно-особистісну характеристику, що визначає здатність і готовність виконувати професійні функції відповідно до прийнятих в соціумі в конкретно історичний момент нормами, стандартами і вимогами.

Конкретно історичний момент, норми, стандарти і вимоги: інклюзивне навчання, початкова освіта.

Оскільки будь яке суспільство є замовником на конкретних фахівців і, в цілому, на людські якості свого суспільства, то воно делегує право освітній

сфері самостійно приймати рішення та виконувати їх. Одним із таких рішень стало рішення бути «Новій українській школі» з впровадженням інклюзивної освіти в ній. Що таке інклюзивна освіта та «Нова українська школа»?

НЕСКО визначає **інклюзивне навчання** як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі». Тобто це такий спосіб отримання освіти, коли учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню [3].

Але питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає **створення рівних можливостей для всіх категорій дітей** в Україні: для дітей із ромських сімей, для дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб, для дітей інших національних меншин, які мешкають у нашій країні. **Жоден з них не має відчувати себе іншим – і це головне завдання інклюзії.**

У 2015/2016 навчальному році в інклюзивних класах навчалися лише 2720 дітей з особливими освітніми потребами – а це лише 5,8% від загальної кількості. Більшість таких дітей (32,6 тисяч осіб) поки продовжують навчатися у спеціальних школах-інтернатах.

Окрім того, у постанові Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 слова «які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» замінено словами «з особливими освітніми потребами»; слова «*розумово відсталих дітей*» замінено словами «*дітей з порушеннями розумового розвитку*» [3]. Затримка психічного розвитку (ЗПР; діти «які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку») - це **уповільнення темпу розвитку психіки**, яке частіше виявляється під час вступу до школи і виражається в нестачі загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, переважанні ігрових інтересів і нездатності займатися інтелектуальною діяльністю тощо. Розібратися в характері і глибині того чи іншого порушення можна тільки при комплексному обстеженні дитини лікарем-психотерапевтом, дефектологом, психологом, логопедом. При цьому фахівцям необхідно враховувати характер помилок з математики, письма, дослідити стан окремих функцій моторики, темпу діяльності [4].

Як окремі групи станів з **патологією розвитку** або як симптоми неврологічних, психічних або соматичних захворювань розглядають вади психічного розвитку (рис.). **Вади психічного розвитку** — проміжні між дебільністю та нормою форми інтелектуальної недостатності [5].

Поширеність затримок психічного розвитку як окремої групи станів у дитячих популяціях може досягати 10% від усіх випадків психічних вад. Якщо розглядати вади психічного розвитку як симптоми різних

захворювань, то вони трапляються значно частіше. **Психічні вади** проявляються у вигляді затримки розвитку різних сфер психічної діяльності (*моторної, пізнавальної, емоційно-вольової, мовної*) з раннього віку внаслідок уповільнення дозрівання відповідних структур головного мозку.

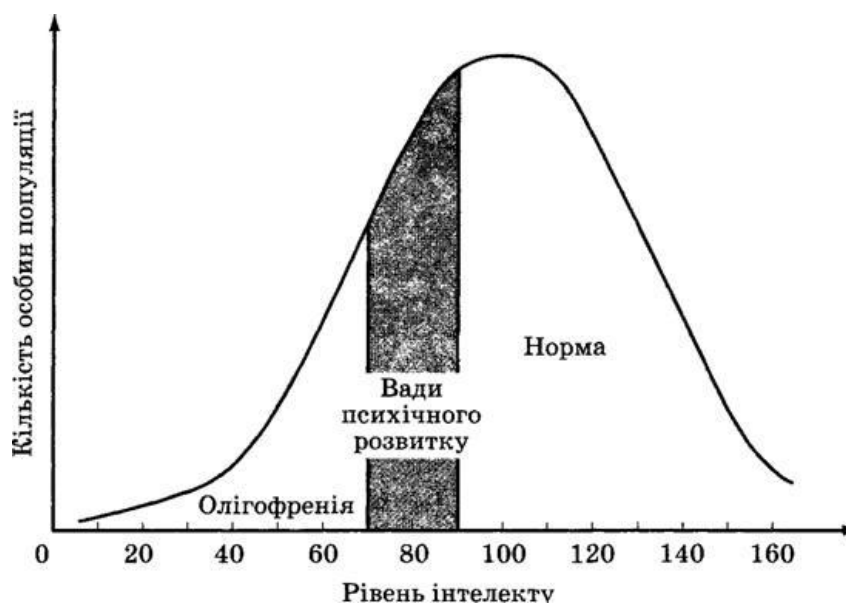

Рис. Місце вад психічного розвитку на графіку розподілу інтелекту в популяції

Для фахівців-психологів зрозуміло те, що заміна одних понять іншими приводить лише до зовнішнього маскуванню проблем, які лежать у глибині психічного розвитку кожної конкретної дитини та професійної підготовки та готовності, а також здатності кожного вчителя до роботи з такою дитиною.

Перечитуючи **10 компетентностей «Нової української школи»**, природно виникає питання, щодо наявності відповідних компетентностей сучасного вчителя, зокрема, початкової школи. Назвемо ці 10 компетентностей «Нової української школи» [6]:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентність в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння вчитися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Аналізуючи кожну з них поокремо, стає очевидним, що жодна з них не стосується аксеологічного підходу у розвитку дитини (духовності, гуманності, людяності, толерантності, в решті решт- гармонії душі, тіла, розуму, - тобто жодна не є складовою духовного розвитку дитини). Це наштовхує на висновок: «Нова українська школа» не має на меті займатися розвитком дитини, у цілому, та духовним розвитком дитини, зокрема.

Відносно шостого пункту «Уміння вчитися впродовж життя». За спостереженнями психологів та науковців, саме цим відрізняється сучасний педагог – він, у своїй більшості, сьогодні не проявляє такої компетентності, а отже не володіє нею. Навчити тому, чим сам не володієш, неможливо. Тому навчитися (вчитися) вчитися упродовж життя – це мабуть, важлива компетентність, якою повинен володіти вчитель, але, на нашу думку, не головна. Головною, на нашу думку, а мабуть найголовнішою серед головних, є здатність *самому* визначити *чому саме* йому необхідно навчитися, щоб бути сучасним та компетентним, а отже успішним та соціально значимим. Іншими словами, він повинен бути адекватним до реалій, а, отже, відповідальним при виконанні своїх професійних обов'язків: педагог повинен бути здатним передбачати усі негаразди, які можуть виникнути у будь якій педагогічній та життєвій ситуації та перетворити будь-яку ситуацію на педагогічну та життєво важливу. Оскільки, в сучасних освітніх умовах бути лише педагогом замало, то сучасний вчитель в першу чергу повинен бути психологом, а потім педагогом-психологом.

Особливо це є актуальним для вчителя початкової школи. Стати компетентним завдяки сертифікату, мабуть, можна, якщо фахівець має здатність вчитися впродовж життя, а не є об'єктом для «натаскування» на певну навичку, яка не знаходить свого місця у його професійному світогляді.

Таким чином, на перший план у становленні професійної компетентності вчителя у системі ПО виступає формування соціальної креативності та психологічної компетентності. Формування соціальної креативності виступає як фундаментальна складова загальнокультурної компетентності і включає в зміст професійної компетентності три аспекти: проблемно-практичний, смисловий, ціннісний, що забезпечує адекватність та ефективність вирішення педагогічних проблем (задач) професійної діяльності у цілому; забезпечує аналіз прогнозування і наслідків реформ в освіті та впровадження інновацій.

Список використаних джерел

1. Кузьмина Н. В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Н. В. Кузьмина, В. И. Гинецинский // Советская педагогика. – 1982. – № 3. – С.63-66.
2. Марищук В. Л. Психологические основы формирования профессионально значимых качеств: автореф. докт. дис. –Л.: 2002. –С. 128.
3. Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами / Лист МОН № 1/9-2 від 10.01.17 року МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ № 1/9-2 від 10 січня 2017 року / Електронний ресурс: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/53862/
4. Затримка психічного розвитку (ЗПР). Електронний ресурс: <https://medport.in.ua/enc/rozvitok-ditini/zatrimka-psixchnogo-rozvitku-zpr.html>
5. МКХ-10: Клас V. Розлади психіки та поведінки. Електронний ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%9A%D0%A5-10:%D0%9A%D0%BB%D0%B0%D1%81_V.%D0%A0%D0%BE%D0%B7%10

D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8 %D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%
D1%96%D0%BA%D0%B8 %D1%82%D0%B0 %D0%BF%D0%BE%D0%B2
%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8

6. 10 компетентностей «Нової української школи». Електронний ресурс: <https://www.pedrada.com.ua/question/325-yak-klyuchov-kompetentnost-novo-ukransko-shkoli>